

Nafosted góp phần thúc đẩy năng lực KH&CN quốc gia

TS Đỗ Tiến Dũng

Giám đốc Cơ quan điều hành Nafosted

Quỹ Phát triển Khoa học và Công nghệ Quốc gia (Nafosted) được thành lập theo Nghị định số 122/2003/NĐ-CP ngày 22/10/2003 của Chính phủ và bắt đầu hoạt động từ tháng 2/2008. Với tôn chỉ đảm bảo cao nhất về chất lượng nghiên cứu và thực hiện đánh giá, xem xét tài trợ một cách khách quan, hoạt động của Nafosted đã nhận được sự tham gia nhiệt tình của cộng đồng các nhà khoa học. Tính đến nay, đã có hơn 10.000 lượt nhà khoa học tham gia nghiên cứu, trên 2.400 tiến sỹ được đào tạo, trên 4.000 bài báo ISI được công bố thông qua các chương trình tài trợ, hỗ trợ của Nafosted. Các chương trình tài trợ, hỗ trợ của Nafosted trở thành nguồn lực quan trọng, thường xuyên hỗ trợ các nhà khoa học, các tổ chức khoa học và công nghệ (KH&CN) trong phạm vi cả nước duy trì hoạt động nghiên cứu và phát triển nguồn nhân lực KH&CN.

Tạo dựng môi trường nghiên cứu thuận lợi

Từ khi thành lập, Nafosted đã chú trọng học hỏi kinh nghiệm về quản lý và vận hành quỹ khoa học của các nước phát triển để triển khai áp dụng phù hợp với điều kiện của Việt Nam. Theo mô hình quỹ khoa học quốc gia phổ biến trên thế giới, hoạt động của Nafosted hướng đến tạo dựng môi trường nghiên cứu thuận lợi nhằm nâng cao năng lực KH&CN quốc gia, bao gồm nâng cao chất lượng nghiên cứu và phát triển nguồn nhân lực KH&CN trình độ cao.

Để thực hiện sứ mệnh của mình, Nafosted đã thực hiện các chức năng quy định trong Điều lệ tổ chức và hoạt động do Chính phủ ban hành, bao gồm: tài trợ nghiên cứu cơ bản, nghiên cứu ứng dụng, nhiệm vụ đột xuất, tiềm năng; hỗ trợ hoạt động nâng cao năng lực KH&CN quốc gia; cho vay, bảo lãnh vốn vay ứng dụng kết quả nghiên cứu vào thực tiễn; cấp kinh phí thực hiện nhiệm vụ KH&CN cấp quốc gia.

Chương trình tài trợ nghiên cứu cơ bản và hoạt động nâng cao năng lực KH&CN quốc gia là hai chương trình được triển khai sớm nhất, ngay sau khi Nafosted đi vào hoạt động, thể hiện trọng tâm hoạt động của Nafosted trong việc thúc đẩy chất lượng nghiên

cứu và phát triển nguồn nhân lực KH&CN.

Chương trình tài trợ nghiên cứu cơ bản trong khoa học tự nhiên được triển khai từ năm 2009, với quy định về đánh giá khoa học sản phẩm của đề tài, năng lực nhóm nghiên cứu theo chuẩn mực quốc tế đã giúp thúc đẩy chất lượng và hội nhập trong hoạt động KH&CN. Tài trợ nghiên cứu cơ bản trong khoa học tự nhiên và kỹ thuật và khoa học xã hội và nhân văn là chương trình có quy mô lớn nhất, chiếm khoảng 3/4 kinh phí giải ngân, từ 250-300 nhóm nghiên cứu với hàng ngàn nhà khoa học được tài trợ nghiên cứu mới hàng năm.

Hoạt động hỗ trợ nghiên cứu khoa học (sau đổi thành hỗ trợ hoạt động nâng cao năng lực KH&CN quốc gia) như hỗ trợ các nhà khoa học tham gia hội thảo khoa học quốc tế, thực tập ngắn hạn ở nước ngoài, tổ chức hội thảo quốc tế tại Việt Nam được thúc đẩy nhằm tạo môi trường thuận lợi để các nhà khoa học trao đổi khoa học, công bố kết quả nghiên cứu, hội nhập quốc tế trong nghiên cứu khoa học.

Tổ chức hoạt động tài trợ, hỗ trợ tạo điều kiện cho các nhà khoa học

Để tạo điều kiện cho các nhà khoa học, các nhóm nghiên cứu tham gia,

các thủ tục tổ chức thực hiện tài trợ, hỗ trợ, bao gồm đăng ký hồ sơ, tổ chức xem xét đề xuất và quản lý nhiệm vụ KH&CN theo hướng minh bạch thông tin, đơn giản hóa và tin học hóa thủ tục hành chính đã được Nafosted triển khai.

Thủ tục đăng ký tài trợ, hỗ trợ thuận lợi và minh bạch là yêu cầu quan trọng, tạo điều kiện và khuyến khích các nhà khoa học tham gia các chương trình tài trợ, hỗ trợ. Nafosted đã xây dựng, đề xuất các quy định về tổ chức thực hiện cũng như các thủ tục hành chính, hồ sơ đăng ký và thực hiện các chương trình tài trợ, hỗ trợ theo hướng minh bạch và thuận tiện. Hàng năm, Nafosted cũng triển khai các hội nghị tập huấn chuyên đề tại các vùng, miền (Bắc, Trung, Nam) với sự tham gia của hàng trăm nhà khoa học, nhà quản lý KH&CN để cung cấp thông tin, trao đổi về hoạt động và các chương trình tài trợ, hỗ trợ của mình. Bên cạnh đó, cổng thông tin điện tử của Nafosted cung cấp thông tin chi tiết về các chương trình tài trợ, hỗ trợ, kết quả tài trợ của Nafosted và cho phép tra cứu các văn bản quy định thực hiện nhiệm vụ cũng như danh mục đề tài được Nafosted tài trợ qua các năm.

Các đề xuất với Nafosted được

đánh giá, xem xét tài trợ, hỗ trợ hoàn toàn thông qua hồ sơ. Phương thức này cũng được áp dụng đối với đánh giá định kỳ, đánh giá kết quả thực hiện đề tài. Việc không phải tham gia trong quá trình đánh giá đề xuất, đánh giá kết quả thực hiện giúp giảm bớt thời gian, kinh phí đối với các nhóm nghiên cứu đăng ký và thực hiện nghiên cứu. Phương thức đánh giá thông qua hồ sơ cũng đảm bảo tính khách quan và công bằng giữa các nhóm nghiên cứu, giúp đơn giản hóa thủ tục trong quá trình xem xét tài trợ, quản lý và đánh giá kết quả thực hiện đề tài do Nafosted tài trợ, hỗ trợ.

Nafosted cũng đã chú trọng xây dựng hệ thống công nghệ thông tin, bao gồm các ứng dụng trực tuyến và cơ sở dữ liệu liên quan đến các đề tài/dự án; thông tin về các nhà khoa học được tài trợ để phục vụ công tác quản lý, điều hành và triển khai các chương trình tài trợ, minh bạch hóa thông tin. Hệ thống quản lý trực tuyến các nhiệm vụ KH&CN hỗ trợ việc nộp trực tuyến hồ sơ các chương trình tài trợ, hỗ trợ của Nafosted, nộp báo cáo trong quá trình thực hiện và báo cáo kết quả đề tài. Hệ thống cũng quản lý cơ sở dữ liệu chuyên gia của trên 1.000 nhà khoa học, 2.000 đề tài, hỗ trợ chức năng đánh giá trực tuyến hồ sơ đối với thành viên Hội đồng khoa học, chuyên gia trong nước và quốc tế.

Cơ chế quản lý tài chính thuận lợi, phù hợp với đặc thù hoạt động KH&CN

Cơ chế quản lý tài chính Quỹ được các nhà khoa học đánh giá tích cực, đảm bảo cấp kinh phí thực hiện nhiệm vụ KH&CN kịp thời, thủ tục thanh quyết toán tương đối thuận lợi. Các thủ tục tài chính phù hợp, chế độ hỗ trợ nhân lực lao động và các hoạt động KH&CN hiệu quả đã động viên được lực lượng lao động khoa học tập trung vào hoạt động chuyên môn.

Tính chất nguồn vốn của Nafosted cho phép xây dựng và phê duyệt kế hoạch tài chính năm theo chương trình tài trợ, hỗ trợ. Như vậy, nhiệm vụ

KH&CN có thể được đề xuất và bắt đầu thực hiện trong cùng một năm (thực hiện ngay sau khi được phê duyệt), đảm bảo tính thời sự của nghiên cứu.

Thủ tục thanh quyết toán tài chính, thủ tục cấp kinh phí theo tiến độ, chuyển nguồn kinh phí giữa các năm thuận lợi, phù hợp với tiến độ nghiên cứu.

Phương thức dự toán công lao động đối với đề tài nghiên cứu cơ bản do Nafosted đề xuất cho phép trả công lao động dựa trên đóng góp (vai trò và thời gian) của các thành viên tham gia nhóm nghiên cứu thay vì dựa trên các kết quả trung gian đã được triển khai, thử nghiệm từ năm 2008. Phương thức này đã được mở rộng áp dụng đối với các nhiệm vụ KH&CN được hỗ trợ từ ngân sách nhà nước theo Thông tư liên tịch số 55/2015/TTLT-BTC-BKHCN ngày 22/4/2015.

Hướng đến chuẩn quốc tế

Cùng với quy định về chức năng, các nguyên tắc hoạt động của Nafosted cũng được Chính phủ quy định tại Điều lệ tổ chức và hoạt động: xem xét tài trợ, hỗ trợ công khai, dân chủ, bình đẳng; đánh giá khoa học thông qua Hội đồng KH&CN, chuyên gia tư vấn độc lập; quản lý chất lượng nghiên cứu theo chuẩn mực quốc tế; tài trợ, hỗ trợ thực hiện các nhiệm vụ KH&CN cấp quốc gia và tương đương do tổ chức, cá nhân đề xuất. Các nguyên tắc hoạt động được cụ thể hóa với các cơ chế quản lý khoa học hướng đến việc đảm bảo tính công bằng và chất lượng đối với hoạt động tài trợ, hỗ trợ.

Điều kiện tài trợ: năng lực của nhóm nghiên cứu phải phù hợp với kết quả đăng ký của đề tài. Chủ nhiệm đề tài phải có kết quả công bố (bài báo khoa học, văn bằng sở hữu trí tuệ) trong thời gian trước đó (trong 5-7 năm) phù hợp với đăng ký sản phẩm của đề tài. Cơ chế này tương đồng với nguyên tắc thứ nhất, giúp tăng tính minh bạch, bình đẳng cho việc đánh giá, xem xét tài trợ, đồng thời đảm bảo tính khả thi, hoàn thành nghiên cứu được tài trợ.

Chuyên gia đánh giá: Nafosted sử dụng các chuyên gia và hội đồng khoa học có năng lực khoa học xuất sắc, kết quả nghiên cứu được công bố trên các tạp chí khoa học uy tín. Các Hội đồng khoa học chuyên ngành của Nafosted được thành lập trên cơ sở giới thiệu/bầu chọn của các nhà khoa học trong cùng lĩnh vực để lựa chọn được những nhà khoa học uy tín, đảm bảo tính khách quan trong hoạt động đánh giá khoa học. Cơ chế này giúp đảm bảo nguyên tắc thứ 2, “Đánh giá khoa học thông qua Hội đồng KH&CN, chuyên gia tư vấn độc lập”, đảm bảo chất lượng đánh giá.

Đánh giá khoa học: Nafosted đánh giá năng lực nhóm nghiên cứu, kết quả nghiên cứu dựa trên các kết quả công bố trên tạp chí khoa học quốc tế có uy tín (danh mục tạp chí ISI), các văn bằng bảo hộ quyền sở hữu công nghiệp (bằng sáng chế, giải pháp hữu ích). Cơ chế này phù hợp với nguyên tắc về “Quản lý chất lượng nghiên cứu theo chuẩn mực quốc tế”.

Thay lời kết

Với quy định cụ thể, khách quan và theo thông lệ quốc tế, các chương trình tài trợ của Nafosted, đặc biệt là chương trình nghiên cứu cơ bản, đã thu hút được đông đảo các nhà khoa học trong cả nước tham gia. Nhiều nhà khoa học trẻ được đào tạo bài bản ở nước ngoài trở về nước làm việc tại các trường đại học, viện nghiên cứu và tham gia các chương trình tài trợ của Nafosted. Với nguồn vốn được cấp khoảng 1-2% tổng chi ngân sách cho KH&CN hàng năm, hoạt động của Nafosted có tác động đáng kể đến hoạt động nghiên cứu khoa học của đất nước. Kết quả hoạt động của Nafosted đóng vai trò tích cực, góp tỷ trọng lớn đối với các chỉ số quan trọng về năng lực KH&CN quốc gia như năng suất KH&CN, công bố khoa học, nguồn lực KH&CN.